VJERSKA USMENA LIRIKA U ETNOLOŠKOM KONTEKSTU U POLJICIMA

Uzinić, Mia

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:537332

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of Faculty of humanities and social sciences

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

VJERSKA USMENA LIRIKA U ETNOLOŠKOM KONTEKSTU U POLJICIMA

MIA UZINIĆ

SPLIT, 2021.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost
Hrvatski jezik i književnost
Hrvatska usmena književnost

VJERSKA USMENA LIRIKA U ETNOLOŠKOM KONTEKSTU U POLJICIMA

Studentica
Mia Uzinić

Mentor:
prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2021. godine

Sadržaj

1. Uvod 4
2. Proslave blagdana, spomendana i svetkovina 5
2.1. Advent 5
2.2. Materice 6
2.3. Očići 6
2.4. Badnjak 9
2.5. Božić 12
2.6. Stipandan 12
2.7. Sveti Ivan apostol 13
2.8. Mladinci 13
2.9. Silvestrovo 14
2.10. Mlado lito 14
2.11. Vodokršće 15
2.12. Cvitnica 16
2.13. Veliki četvrtak 17
2.14. Veliki petak 17
2.15. Bila subota 18
2.16. Uskrs 19
2.17. Sveti Jure 19
2.18. Sv. Marko 20
2.18.1. Procesijuni (blagoslov polja) 20
2.19. Brgulja 21
3. Starinski običaji 22
3.1. Svakodnevni običaji 22
3.2. Hrana i recepti 24
3.3. Javni običaji 25
3.4. Svadbeni običaji 26
4. Zaključak 28
Rječnik 29
Izvori 32
Vlastiti terenski zapisi 32
Popis kazivača: 32
Literatura 32
Sažetak 35

Abstract.....35

1. Uvod

Poljička Republika bila je smještena između Splita, Sinja i Omiša. Bila je sastavljena od dvadeset sela: Srinjine, Sitno, Dubrava, Tugare, Gata, Ostrvica, Zvečanje, Kostanje, Podgrađe, Podstrana, Jesenice, Duće, Zakučac, Dolac, Čišla, Srijane, Gornje polje, Smolanje, Seoca i Trnbusi. Ako brojimo po *kuratijan* (županima), u Poljicima ima 16 sela. Brojimo li pak po glavarluku, ima 20 sela. Sva ta mjesta su poznata pod nazivom: Poljica, *poljiška strana* i *poljiški ocik*.

Neka sela su se nalazila uz more, a druga su bila u brdu, planini ili kotlini. Poljica su se dijelila na tri dijela: gornja, srednja i donja. Svaki dio Poljica, pa čak i svako selo bilo je specifično po načinu odijevanja, govora i običaja. Poljičku republiku okruživale su tri vode: Žrnovnica, Cetina i Jadransko more pa je bila i dobro zaštićena.

Godine 1806. Francuska je prodrla u Poljica, zbacila kneza s prijestolja i ukinula zakone koji su do tada bili važeći. Nakon nekog vremena, Poljica su pala pod upravu Beča. Novi vladar razdijelio je Republiku na tri dijela: pod Split, Sinj i Omiš. Takva podjela je ostala i do danas, pa različita poljička sela pripadaju različitim općinama. Svi Poljičani govore hrvatskim jezikom i pripadaju katoličkoj crkvi. Što se narječja tiče, srednja i donja Poljica su dijelom slična, dok se donja Poljica u potpunosti razlikuju po načinu govora. Razlog je što primorski Poljičani nastoje oponašati govor Splićana i Kaštelana, dok se gornji Poljičani ugledaju na govor Sinja. U Srednjim Poljicima dolazi do miješanja dvaju govora. Donja Poljica također u svom govoru imaju velik broj talijanizama. Postoji također i takozvani tajni govor.[1]

Običaj kod poljičkih čobana bio je preoblikovanje i sastavljanje osobitog govora koji je bio poznat i kao kozarski govor. Bio je posvećen samo njihovoj službi kako ih nitko ne bi razumio kada govore. Također je poznat i specifičan alfabet koji se zove bekavica. Bekavica se tvori tako da se ispred riječi stavlja prefiks *bukjeg* -. Poznat je i govor *na mote,* karakterizira ga komunikacija isključivo gestama, pokretima tijela.

Poljica su ponosna Republika Mile Gojsalić koja je 1530. žrtvovala svoj mladi život da bi pomogla svojim Poljičanima u borbi protiv neprijatelja. Mila Gojsalić iz Kostanja, u sumrak je pošla u turski tabor u Gatima, mudro zavela turskog Ahmed – pašu i bakljom zapalila barut

[1] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 58-60.

u taboru. Od eksplozije je i sama poginula uz mnogobrojne Turke na koje je tada nasrnula Poljička vojska.

2. Proslave blagdana, spomendana i svetkovina

Proslave blagdana, spomendana i svetkovina prati vjerska usmena lirika, raznovrsni narodni vjerski i svjetovni običaji, obredi, ophodi, divinacije. Među najstarije zapisane hrvatske vjerske lirske pjesme ide pjesme iz 13 stoljeća *Narodil nam se kralj nebeski* seže. „Ta se pjesma usmenom komunikacijom sačuvala do naših dana, kao i božićne pjesme: *Bog se rodi u Vitliomi* (XIV. st.) i *Va se vrime godišća*. (XV. st.). Povjesničar književnosti Slobodan Prosperov Novak ustvrdio je da je božićna pjesma *U se (=ovo) vrime godišća* prevedena s latinskog jezika *In hoc anni circulo*.“[2]

2.1.Advent

Advenat, advent, došašće, dolazak je vrijeme od oko četiri tjedna prije Božića i to je početak crkvene godine. Sastoji se od četiri nedjelje koje neposredno prethode blagdanu Božića. Ta nova liturgijska godina započinje prvom nedjeljom Adventa, oko blagdana Svetog Andrije (30. studenoga), odnosno prve nedjelje najbliže tom blagdanu. Sveta Barbara i Sveti Nikola su prvi sveci Adventa i upravo oni navješćuju skoro dolazeći Božić. Četiri nedjelje Adventa simboliziraju četiri tisućljeća iščekivanja od stvaranja svijeta do dolaska Isusa. Vrijeme Adventa obilježeno je ljubičastom bojom, odnosno bojom nade, a po kršćanskom vjerovanju vrijeme koje prethodi Božiću je vrijeme nadanja na novom Isusovom dolasku na svijet.[3]

2.2.Materice

Na *Materice* pred Božić, mladić svojoj budućoj punici odnese rakije, lemozine u novcu, a ona iznese smokava i oraha. Na taj dan mladić također nosi djevojci odjeću, a ona njemu u sljedeću nedjelju na *Očiće* košulju.[4]

[2] Marko Dragić, *Stolačka katolička usmena lirika*, Stolačko kulturno proljeće, XII, Stolac, 2014., str. 128.
[3] Isto str.7
[4] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str.389.

2.3.Očići

Na *Očiće* momak budućem puncu nosi tele od 30 kilograma, okićeno jabukom, ružmarinom i *vincinom*. Obično se u nedjelju ide kod djevojke na *ugovor* ili *na jabuku*.[5]

2.4.Badnjak

Badnjak je folklorno najbogatiji dan u godini i može se podijeliti na: Badnje jutro i dan i Badnju noć.[6]

Badnje jutro i dan karakteriziraju: djeca – jutarnji čestitari (kvočke, položaj, badnjičari); obredi, običaji i divinacije vezane uz drvo badnjak; post i priprava hrane za Božić; pravljenje božićne svijeće; gobinjanje (kićenje) zelenilom, najčešće bršljanovim, maslinovim i lovorovim grančicama: domova, štala, dvorova, njiva, voćnjaka, maslinika, vrtova, pčelinjaka, badnjaka, groblja; koledanje i veselanje; blagoslov ovaca; glorijani; škropljenje blagoslovljenom vodom: ukućana, domova, štala, stoke, dvorova, njiva, voćnjaka, maslinika, vrtova, pčelinjaka, badnjaka; divinacije.[7]

U Poljicima na Badnjak 24. prosinca kiti se sve što nije okićeno, a kuća mora bit bogato ukrašena. Ljudi se obično sastaju na *kominima*[8], ali na sam Badnjak se pripremaju za blagdane i Božić pa se obavezno peku *soparnici*[9] i kruh ispod peke. Kruh bi mijesile isključivo žene, a pekli ga muškarci kako bi i dalje mogli svi biti zajedno na okupu. Za Badnji dan bi se izrezao pršut koji je bio načet još za *Svisvete* i to na način da se prva kriška baci na tlo u spomen na mrtve. Kako je Badnji dan nemrs tzv. *suvi post*, na jelovniku su soparnik i bakalar, a nekada bi bio i sušeni modrulj ili sušena riba iz Cetine. Mlađe djevojke mijese tijesto za uštipke. Dječaci cijepaju drva u dvoru. pred kućom se nalaze tri panja koja će se uvečer naložiti – to su badnjaci. Pred Božić se rade kobasice, peče kruh. Za mušku djecu naprave se *lukovi*, a za žensku *guske*. *Guska* se napravi od tijesta, naprave se grudi, vijenac, pregača i drugi nakit pa se djevojčice međusobno daruju *guskama*.[10]

---

[5] Isto.
[6] Marko Dragić, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399.
[7] Isto, str. 399-400.
[8] Komin – kamin.
[9] Soparnik – soparnjak.
[10] Kazala Darinka Škaričić, djevojačko prezime Uzinić, rođena 1926. u Dubravi

Do Drugog svjetskog rata bio je običaj da se priprema zajednički ručak, a kuhao bi se osušeni morski pas uvezen iz pustinje Blaca na otoku Braču te sušena riba iz Cetine. Svaka kuća Milićevića bi dala po 1 dl ulja u *bukarici,* a onda bi se jelo „od kuće do kuće".[11]

Tog popodneva bi se zaklao tzv. *božićnjak*, češće bi to bilo janje nego prase koje je izabrano još na dan *Svisvetih* i posebno ugojeno za Božić. Njegova krv nije smjela taknuti tlo dvora ili kuće najčešće bi se iskopala rupa u zemlji pa bi sva krv išla u zemlju nakon čega bi se odmah zakopala.[12] Negdje se janje zvalo i *pečilo* ili *boško.*

Na Sv. Klimenta pripremaju se drva i badnjaci, a oni koji nemaju vina i rakije kod kuće idu u okolna sela ne bi li nabavili. Paljenje badnjaka spominje biskup Martin iz Bracare u Španjolskoj (umro 580.godine). Od davnina su badnjak palili drevni Rimljani, Španjolci, Portugalci, te Francuzi, Nijemci, Englezi, Letonci, južnoslavenski narodi i dr.[13] Najčešće se pale tri badnjaka, ponegdje jedan, rjeđe dva, a na jugu Dalmacije onoliko koliko je muških glava u kući i k tome još za ono muško čedo koje će se roditi iduće godine.[14]

U Poljicima bi se skupili muškarci te uz pjesmu i pucnjavu išli od *komina* do *komina* unašati *badnjake.*

> *Na kominu, uz vatru, čeka glava te kuće i niko ne ulazi prije nego badnjake unesu sinovi ili najbliži rod te kuće. Tako bi prvi uša i reka: "Faljen Isus, dobra večer, na dobro van badnje veče". Glava kuće uzvrati: "Navike faljen Bog". Potom bi nosač badnjakon učinija znamen križa i stavija ga na komin nauzgor oslonjena o zid. Potom bi uša drugi i reka: "Faljen Isus, na dobro van Božić, Stipandan, Ivandan i Mladinci". Glava kuće odgovara: "Navike faljen Bog" nakon čega i ovi nosač učini križ badnjakon i stavja ga na komin isto ka i oni prvi, pa sidne na sadno-klupu uz komin. Ulazi i treći pa kaže: "Faljen Isus, na dobro van Mlado lito i Vodokršće (Tri kraja) i svega obilja kroz godišće", a glava kuće uzvrati: "Navike faljen Bog". I ovi nosač učini znak križa i stavja treći badnjak na komin isto ka i prethodna dva te sidne na sadno, nakon čega*

[11] Ante Mekinić, Na dobro van Božić i mlado lito (24. 12. 2017.) http://poljica.hr/na-dobro-van-bozic-mlado-lito/ (6. srpnja 2021.)
[12] Kazao Ivan Uzinić rođ. 1929 godine u Dubravi.
[13] Marko Dragić, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 416.
[14] Milovan Gavazzi, *Baština hrvatskog sela,* Otvoreno učilište u Zagrebu, Zagreb, 1991. str. 134.

ulaze i svi ostali pozdravjajući: "Na dobro van Badnje veče, faljen Isus, na dobro van porođenje Gospodinovo u srići i berićetu!" pa pozdrave i pucnjavon.[15]

Domaćin već od kolovoza razgleda pogodno drvo za badnjak, a siječe ga, primjerice, u Poljicima "kad miti" Sv. Kliment (23. studenoga).[17] Najčešće, djed i unuk ili otac i sin sijeku badnjake na Badnjak ujutro ili popodne. Kad se badnjak donese, prisloni se pod strehu, pokraj ulaznih kućnih vrata, i tu stoji do zalaska sunca.[16]

U poljičkom kraju doneseni su badnjaci stavljani uz vrata kužine. Uvečer, kada bi zazvonila Zdravo Marija i svi se ukućani skupili, najstariji muškarac u kući, kojega su svi zvali otac, skinuo bi kapu, izišao van i pred sobom unosio jedan po jedan badnjak čestitajući:

Otac: *Hvaljen Isus! / Dobro vam došla Badnja večer!* / Ostali: *I tebi!* / Otac: *Stipan dan!* / Ostali: *I tebi!* / Otac: *Ivan dan!* / Ostali: *I tebi!* / Otac: *Mladenci! (Nova godina)!* / Ostali: *I tebi!* / Otac: *Mlado lito!* / Ostali: *I tebi!* / Otac: *Vodokršće!* / Ostali: *I tebi!* / Otac: *Posve novo godišće!* / Ostali: *I tebi!*

Kad bi se sve to izgovorilo, na kamin bi se, osim tri bije, stavljalo i drvo za naložiti pa bi se vatra zapalila. Bije bi se pustilo da samo malo gore, jer su one morale trajati do Nove godine, a vatra se palila svake večeri. Zato su bije morale biti velike. Na vatru bi se posula pšenica i reklo: Rodilo na drvetu i kamenu i polju vinovu! Domaćin je badnjake krstio vinom iz bukare. Najprije bi polio srednji, onda lijevi, pa desni i završio bi na dnu srednjega. Badnjaci su tinjali *do na Mladince (...) iz badnjaka nažiga se oganj na kominu, sviće u kući na stolu. Di je puno rastvorena kuća bojat se je na velikon vitru da se šta ne upali, pa je običaj u nikin kućan, da po svu noć za ona tri dana božićna stoji jedno čeljade uz badnjake i čuva da se ne dogodi nesrića*.[17]

Djeca kite kuću grančicama kadulje te rastrti slamu po kući. Po toj slami djeca skaču i igraju se. Na zalazak sunca u nekim selima se ide na blagoslov od *kića,* to je buket od javora, ružmarin, bršljana i masline. U marami se nosi sol, a u vrču voda. Sve to svećenik blagoslovi i u svaki vrč smoći ruku, napravi znak križa i uspe do dva zrna soli. Kada zazvoni Zdravo Marijo

[15] Ante Mekinić, Na dobro van Božić i mlado lito (24. 12. 2017.) http://poljica.hr/na-dobro-van-bozic-mlado-lito/ (6. srpnja 2021.)
[16] Marko Dragić, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi,* Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, str. 71.
[17] Ante Mekinić, Na dobro van Božić i mlado lito (24. 12. 2017.) http://poljica.hr/na-dobro-van-bozic-mlado-lito/ (6. srpnja 2021.)

kući gospodar skida kapu i izlazi vani u dvor i zapali badnjake. Zatim se na stol stavljaju tri kolača koja se zovu *nastojna*, a u sredinu se stavi *gobin (kiće).*[18]

Uz kolače se postavi na stol zdjela pšenice, a u nju se zabode svijeće. Svijeće se upale i gore tijekom večere, a nakon nje se gase kruhom umočenim u vino. Taj kruh se drži uz svijeće i te se svijeće pale svaki put kad se jede taj kruh, a nakon toga se gase tim istim kruhom.[19]

U Dubravi su se stavljala tri kolača i okretala bi se tri puta na oposum, u varićak bi se nasula pšenica i u nju stavile tri glavice luka i jedan sir, a poželjno je bilo da je bio blagoslovljen na Uskrs. Domaćin bi varićak najprije nosio badnjacima te gobinu[20], iz varićaka uzme pšenicu u šaku i govori: „Obilato, gobinato!" te je sije po kući, nastavljajući riječima: „Rodila, plodila po drvetu i kamenu." Potom moli Boga držeći tri upaljene svijeće. Kad dovrši molitvu svi ukućani pristupaju mu i ljubeći ga u obraze, čestitaju mu: „Sada i dogodine, do sto lita i godina bili zdravi i ljubili se na ovaj dan."[21]

U Gornjim Poljicima nakon molitve domaćin bi namjestio tri nastojna kolača jedan na drugi i na njih u zdjelici usuto žito u koje bi stavio tri voštane svijeće koje su u dnu bile sastavljene, a na vrhu jednako rastavljene kako bi mogle nesmetano gorjeti. Kad počne večera svijeće se pale, najprije jedna, a onda njome preostale dvije. Svijeće bi bile upaljene do kraja večere, a tada bi ih gospodar kuće gasio kruhom umočenim u vino. Taj se kruh ostavljao među svijećama i njime su se ponovno gasile svijeće za vrijeme božićnih blagdana.[22]

2.5.Božić

Božić je najveseliji dan u godini. U crkvi je veliko veselje jer se slavi porođenje Gospodinovo, a u kući veselje jer je velika gozba. Na blagdan Svih svetih počinje se svetkovati

[18] Gobinja je „pletenica ili trak od lišća ili cvijeća što se stavlja kao nakit na zidove, vrata, pričvršćen na krajevima, a u srijedi visi; sinonim girlanda. Gobinji su u srednjoj Dalmaciji naziv za velike božićne kolače koji se stavljaju na trpezu okićenu lovorikama. U Omišu gobin je naziv za slamu koja se unosila u domove na badnju večer. U ruskom jeziku gobina je naziv za obilje, bogatstvo, žetvu. U staro-bugarskom gobino znači obilje, izobilje, pretek. U staro-crkveno-slavenskom gobino je naziv za poljske plodove, prinose. U hrvatskom i srpskom jeziku gobino je sinonim i za pljevu." Marko Dragić, *Badnje gobinjanje i kićenje u kulturnoj baštini Hrvata*, Bosna franciscana, XXI, 39, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2013., str. 65.

[19] Zapisala sam 2018. godine u Poljicima, a kazao mi je pok. Ivan Uzinić rođen 1929. u Dubravi.

[20] Gobin – slama.

[21] Marko Dragić, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi,* Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, str. 73.

[22] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 363

Božić te se Svi sveti nazivaju prvi Božić. Hrvati su od samoga početka kršćanskoga života Božić prihvatili kao najveseliji blagdan. Dok je Uskrs za kršćane najznačajniji blagdan. Božić je bio i ostao najomiljeniji blagdan u narodnoj običajnosti. Razlog se može tražiti i u općoj atmosferi, koja je za vrijeme Uskrsa suzdržana i tiha, a za Božića vesela i većinom blago razuzdana.[23]

Ujutro starješina donese smokava, vina i rakije. U crkvi gori ogroman broj svijeća, a u nekim selima svaki čovjek u ruci ima i svoju svijeću. Iza mise je ručak, jedino glavni muškarac u kući nije išao na misu kako bi mogao ispeći *zaoblicu* do ručka. *Zaoblica* je mali praščić, gudica, bravčić ili kozle dobro uzgojeno.[24]

> *Ujutro na Božić sva familija čestita Božić, a zvona pozivaju na svetu misu. Nekad su bile i Zornice i svaki zvon se pozdravja pucanjen seoski tj. crkovni mačkula od crkve sv. Mijovila sa brda Gračina u Zvečanju (isto se radilo na blagdane sv. Mijovila, sv. Jure, na Uskrs i na Gospin prinos).*[25]
>
> *Mačkula je cijev dužine oko 50 i širine 10 centimetara u kojoj je šupjina širine oko 3 centa i dubine 40-tak centi, izlivena od čelika, bronce i sirova željeza teška od 18 do 20 kila. Puni se baruton, na vrju se nabije čep od smokve, a na dnu je rupica za fitilj.Aktivacijon baruta izaziva jaku buku, a može služit i ka oružje, ali s drukčijin punjenjen. Od četri mačkule koje su bile u župnoj crkvi sv. Mijovila u Zvečanju, samo se za dvi zna di su.*
>
> *Običaj pucanja mačkula je nesta poza Drugog svitskog rata jerbo su mačkule bile i zabranjene.*[26]

Božićni ručak je morao biti u 12 sati. U Dubravi bi se tri svijeće zabile u žitarice (ječam, kukuruz i pšenicu) te upalile. Glava kuće moli za blagoslov jela te u bukaru ulijeva crno vino. Starješina prvi pije iz bukare te daje sljedećem ukućaninu po starosti. Bukara se tako dodaje redom dok ne dođe do najmlađeg. Na kraju starješina uzima bukaru te pokušava vinom iz nje ugasiti svijeće. Po tome se gleda hoće li zemlja dogodine biti plodna ili ne.[27] Svijeće bi bile

[23] Braica, Silvio, Božićni običaji. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004. str.6
[24] Zapisala sam u Poljicima 2018. godine, a kazao mi je pok.Ivan Uzinić rođen 1929. u Dubravi.
[25] Ante Mekinić, Na dobro van Božić i mlado lito (24. 12. 2017.) http://poljica.hr/na-dobro-van-bozic-mlado-lito/ (6. srpnja 2021.)
[26] Isto.
[27] Zapisala sam u Poljicima 2018. godine, a kazao mi je pok. Ivan Uzinić rođen 1929. u Dubravi.

raspoređene na sjevernu, južnu, istočnu ili zapadnu stranu svijeta, ovisno o tome gdje se nalazi koja njiva u vlasništvu obitelji. Ona svijeća koja bi se zadnja ugasila bi značila da će njiva smještena na toj strani biti najplodnija. Odnosno ako se ugasila zadnja sjevera svijeća, sjeverna njiva je najplodnija.[28]

U drugim dijelovima Poljica običaji su znali biti nešto drugačiji. U Dućama i Jesenicama glava kuće utapa javorov list u vino pa gasi *svića Sv. Trojice.* Svijeće su stavljene u tri okrugla, tvrda kolača u kojima je pšenica i javorova grančica. Javorov list kojim su se gasile svijeće se na kraju baca u vatru.[29]

Komentirala bi se i pšenica posijana za sv. Lucu, ako su vrhovi pšenice bili žuti to bi značilo da će masline bogato uroditi, ako bi bili zeleni to je značilo da će biti dosta vina i žita.

> *Nekad je bija običaj da se u utrobu 'božićnjaka' umeću kumpiri i to za svakog člana familije po jedan. Ako je familija bila manja, udružila bi se sa bližnjin rodon iz komšiluka koji također imaju malu familiju. Kad je sve sređeno i 'božićnjak' je na ražnju, glava kuće ostaje ga pazit i peć, a svi ostali odlaze po komšiluku od kuće do kuće čestitat Božić podiljeni po generacijan u više skupina. Svaku kuću tribalo je obać počevši od najstariji i s kojin si u zavadi.*[30]

Božić se čestitao poljupcem uz čestitku „Sritan i berićetan[31] Božić i Mlado lito!" Tek navečer, za vrijeme zvona Svete Marije bi se ljudi uputili kućama. Glava obitelji tek tada izlazi u obilazak mjesta kako bi čestitao svima onima koji su stariji od njega, jer su njega svi već obišli i čestitali mu. Po povratku je *božićnjak* ispečen. Prvo se odvajaju komadi mesa za one koji nemaju, a potom i za one koji su u *koroti*[32], jer oni ne peku meso pa im se nosi.[33]

[28] Kazao Ante Uzinić rođen 1965. u Dubravi.
[29] Zapisala sam 2018. godine u Dućama, a kazala mi je Mira Vojnović djevojački Naranča rođena 1941. U Jesenicama.
[30] Ante Mekinić, Na dobro van Božić i mlado lito (24. 12. 2017.) http://poljica.hr/na-dobro-van-bozic-mlado-lito/ (6. srpnja 2021.)
[31] Berićetan – pun Božjeg blagoslova.
[32] Korota – žalost kada netko iz obitelji umre.
[33] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 364.

2.6.Stipandan

Dan nakon Božića je *Stipandan*. Ujutro se pije rakija, gori svijeća za mrtve ali se u nju ne ulije više ulja nego što izgori u jednom gorenju. U gornjim Poljicima nakon ručka mesari idu kupiti svećeniku po selu mesa, škrope mještane svetom vodom a kad uđu na prag nazovu *Stipandan*. U crkvi se pjeva pjesma „U se vrime godišća", a po svršetku mise svećenik čestita Stipandan. U Gornjim Poljicima iza ručka mesari idu po selu kupiti običajno meso župniku, blagoslovljenom vodom škrope kuću i ukućane, a kad uđu čestitaju Stipandan.[34]

> *Nekad je bija običaj da se u zvečanjskome komšiluku Brdine na Stipandan gađa u pivca. Bila je to nika vrsta takmičenja starin puškan nabijačan, a takmičari su morali bit vojno sposobni i rodon iz Zvečanja. U mistu Butiga pivac bi se veza na orij i zaginga, a pucalo se sto metara daje s mista Dupca koje je bilo i zborno misto Zvečanja i sudište drevnih Poljica i to sa osloncen na klupu isklesanu u kamenu. Dobitnik bi dobija pivca, a krug se ponavlja dok pivac ne bi bija ustriljen. Na Ivandan su se palile vatre jer se smatralo da je tada najduža noć, a na Mladence je upravo u komšiluku Brdine bila fjera, a uz to i blagoslov dice, pa je tako svaki dan bija ispunjen.*[35]

2.7.Sveti Ivan apostol

Ivandan ili *mdrav dan* je drugi dan nakon Božića. Nije više sve veselo kao na Božić. Pije se rakija, ide se na misu u podne, ruča se najviše od onoga što je ostalo od Božića, a za užinu i večeru spremi se nešto malo. Božić prolazi, nije više njegov dan pa se kroz Poljica mogla čuti ova pjesma:

O Božiću, mili brate,

Dobro li mi biše na te,

I dva dneva još po za te,

I sve danke oko tebe,

[34] Isto. str. 365
[35] Ante Mekinić, Na dobro van Božić i mlado lito (24. 12. 2017.) http://poljica.hr/na-dobro-van-bozic-mlado-lito/ (6. srpnja 2021.)

Al ni brate, ka na tebe

Ni po podne ka do podne[36]

2.8.Mladinci

Mladinci su treći blagdan nakon Božića. „U hrvatskoj tradicijskoj kulturi taj dan se zove *Nevina dica, Mladenci, Mladinci*. Tim nazivima narod pridaje atribut sveta ili sveti. U kajkavskim krajevima Hrvatske taj dan naziva se *Herodeševo* ili *Šibarjevo*. U kajkavskim krajevima poznat je i naziv *Roduševo*. U Lici je poznat naziv *Šibalice*. U Splitu se 1910. godine u katoličkom kalendaru navodi se naziv *Sveti Mladinci*. U Bosanskoj Posavini dan se nazivao *Dječji dan*.“[37]

To je zadnji božićni dan, iznosi se slama iz kuće i govori se da je *pobiga´ Božić*. Mala djeca rano se dižu iz kreveta, ako se ne probude dovoljno rano majka će ih išibati maslinovom grano odnosno „*mladinčati*“. Kaže se da će djeca biti zdrava ako se na *Mladince mladinčaju*. Običaj je u nekim selima i da muž *mladinča* mladu ženu tek dovedenu u kuću. Na *Mladince* se skuplja pepeo koji se skupio tijekom božićnih dana te se stavlja u nekakav lončić. S njime se pospu janjci.[38]

2.9.Silvestrovo

Sveti Silvestar I. iznimno je značajan papa. Kao biskup proživio je mnogobrojna mučenja i pogubljenja kršćana. Godine 313. krstio je rimskoga cara Konstantina I. Velikog, a car je te godine kršćanstvo proglasio slobodnom religijom. Silvestar je papom postao 314. godine i njegov je pontifikat trajao 21 godinu, 11 mjeseci i jedan dan. Prvi je papa koji je umro prirodnom smrću. Spomendan mu je 31. prosinca, a taj dan poznat je u narodu kao Silvestrovo ili Savistrovo (u Dalmaciji).[39]

[36] Zapisala sam 2018. godine u Dubravi, a kazao mi je pok. Ivan Uzinić rođen 1929. u Dubravi

[37] Marko Dragić, Sveta nevina dječica u hagiografiji i hrvatskoj kulturnoj antropologiji. Ethnologica Dalmatica 28. Split, 2021., 56.

[38] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 365.

[39] Dragić, Marko. *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi,* Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 50 (2), Split, 2015., 303.

Silvestrovo karakteriziraju vjerski običaji i obredi: molitve, mise zahvalnice, škropljenje čeljadi, blaga, kuće, dvorišta i štale. Zadnji dan u godini treba zahvaliti Bogu na svim darovima protekle godine i prikazati mu molitve za nastupajuću godinu. Taj dan u crkvama se slave mise zahvalnice.[40]

U Poljicima su većinom starije žene išle u crkve kako bi zahvalile bogu za prošlu godinu te se pomolile za buduću.[41]

2.10. Mlado lito

Jedan badnjak čuva se za *Mlado lito,* a ostali se puste da izgore do kraja. Na Staru godinu svi idu u crkvu da bi zahvalili Bogu što su dočekali kraj te godine. Ujutro je misa, a navečer blagoslov i procesija oko crkve. Ako se netko loše ponašao u kući ili počinio nekakvo loše djelo kaže mu se da prestane te da mu to bude zadnja greška u staroj godini koja se ne vraća pa da se tako nikad ne vrati ni njegova zloća. *Mlado lito* neki zovu i „mali Božić". Ujutro se sprema dobar ručak i pale se na stolu tri svijeće. Velik je dan početak nove godine. Na misu svi idu tog dana, te svećenik blagoslivlja puk. U blagoslovu treba nabrojati svaku ruku, težaka, trgovca, ribara, mornara, starce, djecu, udovice, bolesnike, vojnike, putnike, treba blagosloviti ovce i životinje, vino, ulje, pšenicu, i svu zemlju da je Bog očuva od suše, krupe i svake nesreće. Badnjak koji je sačuvan od Božića, pali se i pušta da gori dok ne nestane. Kaže se da će onaj koji se najede na *Mlado lito* biti sit cijele godine. Ne smije se svađati na taj dan, jer će se zloća zadržati cijelu godinu. Žito u kojem su za Božić stale svijeće se daje kokošima, a kruh kojim su se te svijeće gasile se jede jer se vjeruje da to donosi sreću.[42]

2.11. Vodokršće

Sveta tri kralja ili *Vodokršće* veliki je dan baš kao i Božić i tim danom završavaju božićni blagdani. Na taj dan se blagoslivlja voda. Hrvatska kršćanska obitelj na Sv. tri kralja

[40] Isto, 304.
[41] Zapisala sam 2018. godine u Jesenicama, a kazala mi je pok. Danica Naranča rođena 1934. u Jesenicama.
[42] Zapisala sam 2018. godine u Dubravi, a kazao mi je pok. Ivan Uzinić rođen 1929. u Dubravi.

ne smije biti bez blagoslovljene vode koja se posvećuje u crkvi ili pred crkvom uoči ili na Sv. tri kralja. Ta se voda u narodu još naziva *kršćena* i *sveta voda.*[43]

Voda se nosi u *vidru* u koju svećenik ubacuje malo blagoslovljene soli. Voda koja se blagoslovila na taj dan smatra se da donosi sreću te se njome škrope loze, vinogradi i blago. Škropljenje je obred kojim svećenik ili biskup škropilom, a domaćin, domaćica ili drugi tko od ukućana grančicom, na primjer, hrasta, bora ili jele, prskaju blagoslovljenom vodom osobe, stvari, domove, štale, dvorišta, vrtove i sl., s namjerom da se očiste i da se od njih odagnaju demoni. Obred je drevnoga porijekla i nalazi se u mnogim religijama (lustracija).[44]

Na *Vodokršće* svećenik blagoslivlja kuće, a ukućani ga darivaju kobasicama, kolačima, jabukama i narančama.[45] Na blagdan Sv. tri kralj bi se također raspremalo božićno drvce. Jedino ako bi bladan padao na nedjelju bi se čekalo ponedjeljak jer je nedjelja bila sveti dan i tada se ne smije raditi.[46]

2.12. Cvitnica

Cvjetnica ili Nedjelja Muke Gospodnje je kršćanska svetkovina koja se slavi u nedjelju prije Uskrsa i uvod je u Veliki tjedan. Na taj dan se slavi Isusov mesijanski ulazak u Jeruzalem u dane prije Pashe, opisan u sva četiri Evanđelja.[47]

Cvitnica je dan na kojeg se blagoslivljaju u crkvi kite palme i maslinovine. Na cvjetnu subotu djeca beru cvijeće pa od njega naprave križiće, ostave ga u vodi do jutra te se iz njega umiju. S grančicom u ruci ide se u procesiju oko crkve. Grančice se poslije stavljaju u polje, vinograd, pojatu, kuću, nad pragove od vrata. Na *Cvitnicu* neki momci darivaju svoje cure cvijećem. . I dok se danas na blagoslov nosi jedna grančica čisto kao neka vrsta simbolike, nekada bi se skoro pola stabla „obrstilo“ kako bi imalo dovoljno blagoslova. Naime, na grob je trebalo staviti onoliko maslinovih grana koliko je osoba u njemu, u polje je trebalo zabosti nekoliko grančica kako bi osigurali plodnu godinu a ponešto je trebalo ostati i u domaćinovoj kući. Također, u slučaju nevremena jedna grančica bi se ubacila u vatru vjerujući da će se tim činom spriječiti loše posljedice tog nevremena. Poželjno je bilo da se nose vlastite masline na

[43] Marko Dragić, *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji,* Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 99.
[44] Isto, str. 99.
[45] Zapisala sam 2018. godine u Dubravi, a kazao mi je pok. Ivan Uzinić rođen 1929. u Dubravi.
[46] Zapisala sam 2018. godine u Dućama, a kazala mi je Mira Vojnović rod. Naranča, rođena 1941. u Jesenicama
[47] Marko Dragić, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 156.

blagoslov, a ako osoba nije imala svoje masline (a to je u Poljicima bila rijetkost), netko od najbliže rodbine dao bi mu od svoje.[48]

2.13. Veliki četvrtak

Veliki četvrtak je dan početka svetog trodnevlja u katoličkoj crkvi. Prema evanđelistima Mateju, Marku i Luki Isus je sa svojim učenicima večer prije svoje smrti posljednji put proslavio blagdan Pashe. Na Veliki četvrtak u večernjim satima slavi se misa Večere Gospodnje koja je uznaku Posljednje večere koju je Isus slavio s apostolima. Nakon mise na Veliki četvrtak proširen je običaj da se ne koriste orgulje do trenutka kada će oglasiti uskrsnu noć.[49]

Tradicionalno se „na taj dan svećenici u mnogim crkvama neposredno podsjećaju na Isusovo pranje nogu apostolima tako što i sami peru noge dvanaestorici muškaraca, apostola. Biskup skida plašt, opaše se ručnikom, te pere noge dvanaestorici svećenika ili najsiromašnijih staraca. Kada opere jednu nogu, obriše je ručnikom i poljubi. Kada svoj dvanaestorici opere noge, biskup opere ruke, obriše ih ručnikom, ogrne plašt i moli zadnju molitvu. Isto čini i papa kao i svi nadbiskupi, biskupi i svećenici. Nakon službe Božje, biskup poziva starce u svoj dom na ručak.“[50]

Na Veliki četvrtak bi se vezala zvona, napravio bi se „grob Gospodinov“ i čuvao bi se preko dana. Zvona ne zvone od četvrtka do Velike subote. Neki pobožniji ljudi bi postili *usuvo* odnosno „žežinali“, a to znači da se ne bi napili vode 48 sati. To se zvalo „pošćenje glorie“ na čast muke Spasiteljeve te bi se za to dobilo veliko pročišćenje.[51]

Na Veliki četvrtak molilo se sto Očenaša, sto Zdravo Marija i deset Slava Ocu na čast muke Isusove za oproštenje grijeha. Svaki put kad se izmoli jedan Očenaš, Jedna Zdravo Marija i Slava Ocu pjeva se i ova molitvica u stihu:

Oj dušice virna,

[48] Zapisala Antonia Perica u svom radu 2016., a kazala joj je Perica Dragomir, rođen 1932. u Zakučcu.
[49] Usp. Barać, Ivana, *Veliki tjedan u crkveno- pučkoj baštini širokobriješkoga kraja,* Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 10/2, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2014. str. 375.-385.
[50] Marko Dragić, Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini. HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, 2010., 83.
[51] Zapisala sam 2018. godine u Dubravi, a kazao mi je pok. Ivan Uzinić rođen 1929. u Dubravi.

Bud u viri kripna.

Kad budeš putovati

Tisnin klancin, dugin putin,

Skobit će te du´ nečisti,

Du´ nečisti, du´ nemili

Pa će tebi govoriti:

Dušo moja, ´odi k meni!

A ti njemu odgovori:

Tvoja nisan, nit ću tebi,

Božja jesan, iđen Bogu

Na blagi dan, na Veliki četvrtak.

Ja san rekla i izmolila

Sto Očenaša, sto Zdravi Marija

I sto puta Slava Ocu.[52]

Tu molitvu znaju mnogi Hrvati katolici u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. U navedenoj molitvi „uočljivi su morfostilemi *dugim, tisnim, klancim*, te fonostilemi: *jal'*, *il'*. U jednom dijelu molitva se može usporediti s Gilgamešom, koji je također išao dugim putima i prolazio kroz tijesne klance. To je metafora za neku poteškoću jer dužina i tjesnoća su njeni sinonimi.“[53]

2.14. Veliki petak

„Na Veliki petak kršćani se sjećaju Isusove muke i ovozemaljske smrti na križu, kojom je Isus Krist otkupio svijet. Većina dana provodi se u molitvi uz strogi post. Za kršćane je taj

[52] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 370.
[53] Marko Dragić, *Tradicijske katoličke molitve u Ogorju i okolici,* (Putovima života i vjere između Svilaje i Moseća), Kulturni sabor Zagore et. alt. Split, 2017., str. 672.

dan jedan od najvećih u godini. Toga dana oltar je bez križa, svijećnjaka, cvijeća, oltarnika, što simbolizira Isusovu muku i smrt. Na taj dan ne slavi se misno slavlje, već obredi Velikog petka. *Kanta* se *Muka Isusova*, otkriva se i ljubi križ, te se pjeva *Gospin plač.* Nekoć se *Plač* pjevao i kroz cijelu korizmu kako u crkvi, tako i po kućama uvečer. U toj pjesmi je muka Isusova, i govori kako je Gospi bilo za vrijeme Isusove muke. Veliki petak u sakralnoj baštini karakteriziraju: molitve od zore do podneva; post; pomoć bolesnima i siromašnima; tradicijske molitve; Gospine lamentacije; obred Križnoga puta i ljubljenja križa; obred čuvanja Kristova groba; te u nekim mjestima pisanice."[54]

Veliki petak dan je *koruta*, žalovanja, nitko ne pjeva, nit se čuje smijeh. Na taj dan svi poste *usuvo.* Veći dio dana stoji se u crkvi, pjeva se muka Gospodinova, ljubi se križ i kupi lemozina za sveti grob u Jeruzalemu. Navečer se tuče *baraban.* Za šibice od *barabana* se kaže da su sretne. Na Veliki petak treba popiti puno vina jer se kaže da kolikogod vina popiješ da će toliko krvi ući u tebe. Onome koga boli glava se savjetuje da se dira po glavi samo na Veliki petak jer ga onda više nikad neće boljeti. Na Veliki petak moli se sto i pedeset Zdravo Marija i isto toliko Slava Ocu, a nakon svake se govori:

Danas petak narečeni

Isusov je dan mučeni.

O Isuse, muka tvoja,

Spasila se duša moja![55]

2.15. Bila subota

Bila subota je početak vazmenog veselja. Ujutro je prije ručka blagoslov ognja. Svaka kuća nosi glavnju i taj se oganj čuva preko cijele godine kako ne bi otišao blagoslov iz kuće.

[54] Marko Dragić, *Veliki petak u sakralnoj baštini bosansko-hercegovačkih Hrvata,* Muka kao nepresušno nadahnuće Passion as an Inexhaustable Source of Inspiration for Culture, br. VI., Pasionska baština Bosne i Hercegovine 2, Passion Heritage of Bosnia and Herzegovina 2, Zbornik radova VII. i VIII. međunarodnog znanstvenog simpozija Proceedings of Seventh and Eight International Scientific Symposium Vitez, Zagreb, 2012., str. 332.

[55] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 371

Na taj dan blagoslivljaju se balote i puške. Dobro je na *Bilu subotu* blagosloviti komad grane od divlje smokve, pa kad zagrmi u oblaku, zapaliti granu jer to odganja zlo. U Gornjim Poljicima se oljušte jaja za blagoslov, a samo tri se ostave s ljuskom.[56]

2.16. Uskrs

Na Uskrs, kada se jaja blagoslove, oljušte se i ta tri jaja te se bacaju u vodu i kad iziđe sunce se njuške životinja umoče u tu vodu kako ih ne bi grizle zmije. Ljuske od jaja se bace u vatru. Ljuske od jaja koja su oljuštena na Veliku subotu se bace daleko od kuće kako zmija ne bi dolazila blizu.[57] Kad zazvoni podne svi potrče do blagoslovljene vode ako je ima u kući, a ako ne do najbližeg potoka ili bunara te se umiju jer se smatra da to štiti tijelo i oči od bolesti. Uskrs se smatra najvećim blagdanom nakon Božića. Za mladost je Uskrs ugodniji jer se na taj dan kitilo zelenilom i cvijećem. U donjim Poljicima se večer prije Uskrsa ide po polju od zemlje do zemlje poškropiti svaki komad vinograda krštenom vodom pomoću grančice masline koja je blagoslovljena na Cvijetnicu. Ide se i na groblje, te se poškrope grobovi i izmoli se nekoliko Očenaša za pokojne. Mornari se penju na jarbole i na vrh zapadaju palme i maslinovinu. Na taj dan svi brodovi izvjese zastave jer je dan velikog slavlja. Djevojke na blagoslov nose: jaja, sirnice, soli, mlade ljutike, mladog sira, a mladići u vrču nose vina. Svećenik blagoslovi te uzme svoj dio. Kada se dođe iz crkve, svatko mora pojesti nešto od blagoslovljene hrane. Kada se oljušti jaje ne smiju se lupine bacati po podu, a čak ni mrvice od blagoslovljenog kruha. Treba to podignut, poljubit i bacit u oganj jer je čak zabranjeno tu hranu davati životinjama.[58]

2.17. Sveti Jure

Sveti Jure rođen je između 275. i 281. godine. Poslije očeve smrti s majkom je otišao u Palestinu gdje je postao vojnikom. Ubrzo je među vojnicima stekao veliku popularnost, a za nagradu postao je zapovjednik jedne satnije. Potom je postao i zapovjednik bojišta. No, Juraj je veoma rano postao kršćaninom i zbog svoje vjere došao u sukob sa zapovjednom strukturom u vojsci. Bio je član Vojnoga vijeća u svojstvu časnika. Nakon majčine smrti svoj bogat obiteljski imetak razdijelio je siromašnima, a svojim robovima dao je slobodu. Prigodom jedne sjednice Vojnoga vijeća car Dioklecijan iznio je plan prema kojemu je trebao uništiti kršćane,

[56] Isto. str. 372.
[57] Zapisala sam 2018. godine u Strožancu, a kazala mi je pok. Darinka Škaričić, rođ. Uzinić, rođena 1926. u Dubravi.
[58] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 373.

što je Vijeće i odobrilo. Međutim Juraj se usprotivio toj odluci. Juraj je ostao vjeran kršćanstvu pa ga je Dioklecijan dao na sud gradskom sudcu Dacijanu. Juraj je uhićen, okovan u lance i utamničen. Jurja su najprije privezali za kotač s usađenim čavlima, koji su pri svakom pokretu kidali komade tijela i dubili u njemu brazde. Pri takvom mučenju on je bio veseo što je začudilo i njegove krvnike. Još su se više začudili vidjevši da nije ostao mrtav. Našli su ga s potpuno zacijeljenim ranama. Njegovo čudesno ozdravljenje mnoge je pogane obratilo na kršćanstvo. U tamnici mu je Krist objavio da će kroz sedam godina tri puta umirati i tri puta oživljavati. Na koncu je Dacijan zapovjedio da Jurju odrube glavu, tijelo iskomadaju i bace u bunar. Međutim, anđeli su iz bunara izvadili i odnijeli Jurjevu glavu.[59]

Sveti Juraj također je veliki blagdan u Poljicima. On je pokrovitelj svake kneževine poljičke i njemu je u čast podignuta crkva na Gracu. Na Jurjevdan se nekad birao knez. Kaže se da Juraj obično dolazi na zelenom konju ili u zelenoj kabanici ili u crnoj. Ako dođe u zelenoj to znači da će proso dobro uspjeti te godine. Dobro je da na Jurjevdan padne rosa, dovoljno da *stopi volu rog* jer to znači da će biti plodna godina. Stara je izreka da postoje tri opasne kiše: jurjevska, križevska i du´ovska. Na dan Sv. Jure započnu i kukavice pjevati pa se kaže ako je kukavica zakukala u crnoj gori da je slaba godina.[60]

2.18. Sv. Marko

Evanđelist sv. „Marko Evanđelist (Cirena, oko 10. – Aleksandrija, 25. travnja 68.) bio je od židovskoga roda levita. Rođenjem je dobio ime Ivan, a kasnije se prozvao Marko. Kršteni kum bio mu je sv. Petar apostol te je Marko s njim otišao u Rim gdje je bio Petrov tajnik i tumač grčkoga jezika. Ondje je zapisivao propovijedi sv. Petra koji je pregledao zapisane propovijedi i uvjerio se da su istinite te je zapovjedio da ih treba čitati u Rimu. Tako je nastalo evanđelje za koje bibličari smatraju da je napisano prvo od svih kanonskih evanđelja. Markovo evanđelje posebno ističe Kristovo čovještvo.“[61]

[59] Dragić, Marko. *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*. Croatica et Slavica Iadertina, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 270-271.
[60] Zapisala sam 2018. godine u Dubravi, a kazao mi je pok. Ivan Uzinić rođen 1929. u Dubravi.
[61] Dragić, Marko. *Sveti Marko evanđelist u kršćanskoj kulturnoj baštini Hrvata,* Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja 14 (2), Zagreb, 2016. 261.

2.18.1. Procesijuni (blagoslov polja)

Nakon Uskrsa dolaze *Precesijuni* ili blagoslov polja koji započinje na Markovo. *Precesijune* radi svako selo do svoje granice. U nekim selima se ide po dva – tri sata preko polja. Onaj tko ne može doći zbog bolesti ili starosti, izmoli kod kuće krunicu Gospodinovu, a dan prije svatko posti za zdravlje polja.[62]

2.19. Brgulja

Svako selo ima svoju svetkovinu, ali opet postoje i *brgulje* odnosno manje svetkovine za vrijeme kojih se sprema užina. Narod se drži katoličkog kalendara te se slavi onaj svetac čija se crkva nalazi u selu. Glavna ili velika crkva svetkuje svog pokrovitelja odnosno glavara crkve: Sv. Martin u Docu, Sv. Kliment u Sitnomu, Sv. Roko u Jesenicama itd.[63]

Kad je *brgulja* ili blagdan u nekom selu, sprema se ručak, užina marenda, večera. Treba počastiti prijatelje, znance i rodbinu. Ujutro se ode u crkvu na prvu ili drugu misu te se ljudi pozivaju na ručak nakon mise. Blagdan Sv. Martina ili *Martinjdan* je 11. studenoga i slavi se u Docu. Već nekoliko dana prije ljudi se pripremaju te nabavljaju sve ono što im fali u kući. U post Sv. Martina za večeru se obično sprema grah ili pšenica, zeljanik i bakalar s krumpirima. Pjevaju se stihovi:

Od Si´ sveti´ dan deveti

Dolazi nam Martin sveti.[64]

Uvečer prije večere poškropi se kuća svetom vodom kao i ljudi i blago. Za večeru se pije vino u bukari i nazdravlja se. Ujutro se pije rakija te muškarci idu na prvu misu. Mladost ide na misu u podne te se odjene najljepše što zna. Kod crkve pucaju *maškule,* zvone zvona, a na crkvi se vijori barjak. Nakon mise djevojke i mladići igraju kolo. Prijatelji djecu daruju voćem i kolačima, a žene uštipcima i jajima. Nakon užine mladost namjesti na dasku *pivca* kao nišan pa u njega pucaju. Za svaki hitac se plaća po nekoliko novčića, a onaj tko pogodi pivca nosi ga kući.[65]Drugi dan nakon Sv. Martina sprema se i veseli kao i prvi dan. Za marendom se

[62] Zapisala sam 2018.godine u Dubravi, a kazao mi je Ivan Uzinić rođen 1929. u Dubravi.
[63] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 358.
[64] Isto. str. 359.
[65] Zapisala sam u svom radu 2018. godine, a kazala mi je pok. Darinka Škaričić, djevojački Uzinić, rođena 1926. u Dubravi.

iznese *pirnič* što je znak da se gosti moraju spremiti za poći kući. Zato se i zove *pirniča* „*kanđija*, koja goni ća“.[66]

3. Starinski običaji

Starinski običaji ogledaju se u moralnom svakodnevnom kodeksu, gastronomiji, javnim i svadbenim običajima.

3.1.Svakodnevni običaji

U Poljicima se u zimsko vrijeme jede u ognjenoj kući, a za vrijeme ljeta u dvoru. Jede se obično tri puta na dan. Stolnjak se stavlja jedino ako je svećenik ili neki gospodin iz grada prisutan za stolom. Smatra se nepristojnim da mlađi prvi uzimaju hranu, puste se stariji da prvi izaberu što će jesti. Također nije pristojno probirati hranu.[67]

Ujutro se zimi pije rakija ako je ima. S istog tanjura se ne smije jesti i meso i tjestenina. Kada se jede, ne smije se puno govoriti jer se smatra da Bog neće dati blagoslova. Nikako se ne smije naopako okrenuti kruh. U donjim Poljicima pije se *vrčon* ili *dižvicon*, a u Gornjim bukaron ili bocon. Kada se pije vino ili rakija nazdravi se družini: u zdravlje sviju! Odgovaraju svi: Bog ti da' zdravlje! Kada se mete prašina i zemlja po kući, treba paziti da prašina ne padne nekome na noge jer se vjeruje da će takva osoba postati udovac. Kada se pere roba, čeka se lijep i sunčan dan jer se smatra da nije dobro za djevojku da je uhvati nevrijeme dok pere robu. Prije svakog posla u polju, radnik se prekrsti, poprska posvećenom vodom i izmoli Očenaš.[68]

U Gornjim Poljicima je običaj da kad se sije kukuruz i kada sijač završi sa poslom, uzme nož u ruku i preko njega sipa žitarice u zemlju kako ovce ne bi prošle preko vrta i sve uništile. Pastiri se boje uđe li ovca na tu zemlju da će uginuti.[69] Kada se gradi kuća, blagoslovi se temelj, a kada se pokrije i dovrši, nakiti se grančicama te se sprema gozba i veselje. Težak težaku pomaže u bilo kakvom poslu, ne plaća mu se već se radi po principu: danas ja tebi sutra ti meni. Kada se okuplja zbor cijelog sela, harambaša ili glavar sela pošalje čauša od kuće do kuće, da svaki starješina kućni dođe u određeno doba ili u glavarovu ili u svećenikovu kuću.

[66] Zapisala sam 2018. godine u svom radu o Poljicima. Kazao mi je pok. Ivan Uzinić rođen 1929. u Dubravi.
[67] Zapisala sam 2018.godine u Dućama, a kazala mi je Mira Vojnović rođ. Naranča, rođena 1941. u Jesenicama
[68] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 346.
[69] Zapisala sam 2018. godine u Dubravi, a kazao mi je pok. Ivan Uzinić rođen 1929. u Dubravi.

Ako u kući nema muške glave nego kućom vlada žena, na zbor dolazi sin, sinovac ili zet. Ženska glava nikada ne pristupa na zbor. Kada netko želi dokazati pravu istinu, klekne pred

crkvu u nedjelju, skine kapu, pogleda u nebo, crkvu i puk oko njega pa kaže pravu istinu. Ako je u krivu traži oproštenje, a ako je u pravu, kune se i preklinje Boga i svetca koji se štuje u toj crkvi da nije učinio ništa loše. Ljudi oko njega mu vjeruju i opraštaju. Običaj je također bio kada bi netko nekoga optužio za nešto što nije napravio, osvetiti se na sljedeći način: pred crkvom bi svećenik blagoslovio kotao vruće vode i vruću maziju koju bi bacili u vodu. Onaj koji je proglašen krivim bi objema rukama izvadio maziju iz vrele vode. Ako se ne bi opekao to je bio dokaz da je pravedan. I dan danas se na području bivših Poljica kada se o kome što sumnja govori: ne bi ja za te maziju izvadija. Momke i djevojke u Poljicima nije bilo lijepo vidjeti same. Uvijek su momci uz sebe imali nekog prijatelja, a djevojke neku prijateljicu. U težačkim kućama nije običaj da se kuca na vrata, to se čini samo u svećenika ili učitelja. Umjesto toga uđe se i javi malo jačim glasom: valjen Isus! Ponekad su stranci znali prolaziti selima te bi najprije potražili okrjepu u nekakvoj birtiji. Ako je ne bi našli, ugostio bi ih neki težak koji bi ih nahranio i stavio spavati u drugi kraj kuće. Nikako pored ukućana. Stranci koji nisu govorili hrvatskim jezikom nazivali su se *ćići,* smatrali su takve ljude sumnjivima. Ljudima nije potrebno mnogo vremena da se posvađaju, pa bi se ponekad iz nekih kuća znale čuti psovke: *lupež, ašašin, prasac, izilica, berekin, jarac, pogrda*.[70]

Kada bi se žene posvađale, često su se znale čuti pogrdne riječi kao što su: Irudice[71], strljavice, višćice jedna, lacapuro, lajko, mačko, ždrobulo, muse, pijandorice, smrdećice. Zatim bi jedna drugoj pružala roge, a druga bi odgovarala: „To si mužu u dotu donila“. Najviše su se svađale djevojke pred udaju.[72]

Za ljude koji su dugo vremena u svađi, reklo bi se da su teška srca. Dvije kuće koje su bile u zavadi, brzo bi se pomirile ako bi se momak iz jedne kuće zainteresirao za djevojku iz druge. Druženje muškaraca sa ženama također je bilo specifično. Žena koja se bavila muškim poslom zvala se muškara. Nisu bile na dobrom glasu ni žene koje bi krenule u svijet, nju bi

[70] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 355.
[71]Herodijadina kćerka koja je na nagovor majke Herodijade tražila glavu Ivana Krstitelja na pladnju. U hrvatskoj tradicijskoj kulturi demonsko je biće koje izaziva olujno, grmljavinsko nevrijeme.
O tome više: Marko Dragić, Irudica u hrvatskome folkloru, Croatica et Slavica Iadertina, 13 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2017. 135-155.
[72] Zapisala sam 2018. godine u Dućama, a kazala mi je Mira Vojnović, rođ. Naranča, rođena 1929. u Dućama.

nazivali skitaličina, raspuštenica. Osobito se zamiješalo onim djevojkama koje bi slobodno vrijeme provodile se mladićem.[73]

Žena muškarcu u ničemu nije bila ravna pa se običavalo govoriti da su žene duge kose, ali kratke pameti. To su čak i žene same priznavale za sebe govoreći da im Bog nije ostavio toliko talenata koliko ih je ostavio muškarcima. Stid je ono što žene štiti, pa bi djevojke u Poljicima uvijek pazile da su prekrivene odjećom. Bilo im je mučno da ih se vidi bosonoge pa bi se zaklanjale da ih muškarac ne vidi. Prsa i tijelo do koljena morali su biti prekriveni. Nisu smjele biti bez marame na glavi. U srednjim i donjim Poljicima, žena se nije smjela kupati ni u vodi ni u moru. Jedina iznimka bi bila ako bi joj liječnik to preporučio zbog zdravlja.[74] U gornjim Poljicima, čobanice bi se ljeti kupale u rijekama. Ponekad bi neki čoban iz inata im sakrio svu odjeću, pa bi ga molile da je vrati obećavajući zauzvrat jaja ili kakvo drugo dobro. Staviti ruku na žensko tijelo također je bila velika sramota. Nije sramota ako se djevojku potapša po ramenu, obrazu ili je se uhvati za ruku, ali dodirnuti je za prsi ili neki drugi neprimjereni dio tijela to poštena djevojka nije dopuštala nikome, jer bi bilo sram i nju i mladića.[75]

3.2.Hrana i recepti

„Ne more duša da žive bez milosti Božje, a tilo bez 'rane i pokripe" često se znalo govoriti u Poljicima. Različite vrste hrane zovu se *jizibine* ili *promine jića*. *Varivo* je svaka hrana kuhana na ognju. Zelje, sočivo, neposoljeno i nezačinjeno uljem ili slaninom zove se *naravno*. *Smok* se zove sve što se jede s kruhom. *Strvno* ili *omršaj* zove se svako slano i svježe meso. *Pecivo* se zove svako pečeno meso bilo na ražnju ili gradelama.[76] U hrvatskoj tradicijskoj kulturi poznato je četrdesetak vrsta peciva koja se pripravljaju na Badnji dan.[77]

Za onoga tko jako voli ribu kaže se da je *mačak od ribe*. Ako je jelo od žita zove se *ožitak*, a ako je od mrsna: *omrsak*. Jedan od posebnih specijaliteta Poljičke Republike su kobasice i *divanice*. One zahtijevaju puno posla, no taj posao su žene i djeca smatrali zabavnim.

---

[73] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 356.
[74] Zapisala sam 2018.godine u Strožancu, a kazala mi je pok. Darnika Škaričić, rođ. Uzinić, rođena 1926.
[75] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 356-358.
[76] Zapisala sam 2018. godine u Dućama, a kazala mi je Mira Vojnović, rođ. Naranča, rođena 1929. u Dućama.
[77] Vidi: Marko Dragić, *Priprava hrane za Božić i post na Badnji dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, Motrišta br. 75.-76., Mostar, 2014., str. 31.-49.

U nasjeckano svinjsko meso se doda malo luka, papra, ružmarina te se to naziva *divo* za nadijevanje kobasica. Crijeva se dobro ispeku, opruže i otvore s jednog kraja. Stavi se komad drinove mladice kroz koju se nabija divo. Kada je crijevo puno onda se zatvori ili ubode čačkalicom od jelovine. Zatim se kobasice stavljaju na trstiku ili kolac, gdje se nanižu jedna do druge te se zatim stavljanu na sušenje. *Divenice* se nadijevaju isto kao i kobasice samo što se u njih stavlja više sastojaka: suho grožđe, pšenično brašno, pšenični var, mravinci trave, kanele, garivul. Kada se *divenice* nadjenu stavljaju se u vruću vodu kako bi se obarile.[78]

Zeljenik, soparnik ili uljenjak radi se od blitve, vina, brašna, malo kapule i ulja. Tijesto se umijesi, razreže se na dva jednaka dijela pa se oblim drvetom (*lazanjuron*) razvaljuje tako da tijesto bude što tanje. Prvi razdijeljeni dio tijesta zamota se oko oblog drva pa se odnese na siniju od tri noge na kojoj se ponovno rastvara. Drugi dio se također razvalja na drugoj siniji. Zatim se uzme rešeto u kojem se nalazi blitva koja je posoljena i začinjena uljem. Dobro se promiješa i istrese po donjoj kori, da je posvuda pokrije. Zatim se druga kora ponovo omota oko lazanjura i stavi preko donje kore. Zatim se rubovi zaviju u ožeg, tako da se obje kore sašiju uokolo zajedno. Soparnik se zatim odnese na komin. Zelenik se stavi u komin te se česovom metlicom ili ožegon zapreće sa svih strana. Nakon što je ispečen, soparnik se pomete. Stuče se luk te se zatim žlicom stavlja na soparnik. Po stučenom luku i soparniku doda se ulje. Neki preko ulja još stavljaju i sir kako bi soparnik bio slasniji. Reže se na rombove, a krajevi koji ostanu manji zovu se *okrajci* ili *uškrnjci*. Onaj ko reže soparnik ima pravo uzeti srednji, najslasniji komad koji se zove *kus*. U posebnim prilikama u soparnik se stavljaju i grožđice, s lukom se utuku i orasi, te se izvan pospe šećerom i kanelon.[79] *Prisnac* je pecivo koje se radi od brašna i mladog sira. Radi se u gornjim Poljicima.[80] Od kolača se peku *turte* koje se još nazivaju i *buktenice*. One se na Uskrs polijevaju i mažu žumancem od jaja te se nose na blagoslov u crkvu. Za Božić se kuhaju tri do četiri nastojna kolača na kojima se upali božićna svijeća. Rade se i mali kolačići koji se poklanjaju djeci na Božić. *Cicvara* se radi od mladog sira. Izreže se te se peče na tavi s maslom. Kada je skoro gotova u nju se dodaju razmućena jaja.[81]

3.3.Javni običaji

[78] Zapisala sam 2018.godine u Strožancu, a kazala mi je pok. Darnika Škaričić, rođ. Uzinić, rođena 1926.
[79] Zapisala sam 2018. godine u Dućama, a kazala mi je Mira Vojnović, rođ. Naranča, rođena 1929. u Dućama.
[80] Zapisala sam 2018.godine u Strožancu, a kazala mi je pok. Darnika Škaričić, rođ. Uzinić, rođena 1926.
[81] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 95

Da bi se vjenčali, mladić je morao imati navršenu 20tu godinu, a djevojka 17tu. U narodu se govori da onaj tko se rano ženi, rano i ruča pa se ne kaje. Kada bi mladiću za oko zapela određena djevojka, više puta bi čekao priliku da se s njom sastane na paši, u polju na vodi ili pokraj crkve kako bi joj objavio ljubav. Majka djevojke je najzaposlenija s vjenčanjem. Najprije mora svom mužu predstaviti mladića i s njim se dogovoriti hoće li ga primiti u kuću ili ne. Posebna se pozornost obraća na podrijetlo mladića, na njegovo imanje i kuću. Na dan nekog blagdana, mladić u pratnji oca ili ujaka dolazi zaprositi djevojku. U slučaju da je mladiću brat svećenik, tada on ide s njim. Prije toga mora pitati rodbinu do devetog koljena imaju li išta protiv njegove ženidbe. Kada dođe do djevojčine kuće, uđe, pozdravi te najčešće započne razgovor o vremenu ili polju. Zatim otac dozove kćer. Djevojka sramežljivo sluša razgovor te nakon što je otac upita želi li se udati, pristaje ako joj se dotični mladić sviđa. Zatim da desnu ruku mladiću, a njegov otac ili ujak izvadi iz marame darove: prsten, pribadaču, kolajnu, i novac u zlatu. Zatim da to u ruke djevojci kao obilježje da je isprošena. Nakon toga slijedi ručak. Od tog dana mladić može slobodno pristupiti u djevojčinu kuću, kao da je njegova, može s njom ići u crkvu i pratiti je u grad da ona kupi jabuka, kolača ili nečega drugog. Djevojka se nikada ne smije naći sama sa mladićem, već uvijek u pratnji sestre, rodice ili prijateljice. Zatim slijede pripreme za svadbu. Vjenčanje obično bude na jesen pred blagdan Sv. Kate ili nakon Sv. tri kralja prije Poklada. Mlada nevjesta najviše radi za vjenčanje uz pomoć svojih prijateljica.[82]

3.4.Svadbeni običaji

U nedjelju poslije dva popodne, otac mladića se svečano odjene, ponese sa sobom novaca, male puške, a u torbu stavi kvasanu pogaču (kiseli kruh), pršut, deset do dvadeset litara vina, jednu bocu rakije i jabuku. U jabuku se stavi 5 – 10 vijorina. To je dar djevojci. Ostalim ženama u kući daje se kolač, jabuka ili naranča. U srednjim i donjim Poljicima ne ide se *na jabuku* već *na zaruk.* To se radi u subotu navečer. U sumrak dolaze otac, brat, a obično i ujak mladoženje. Sa sobom donesu jabuku u kojoj su prsten i novac. Jabuka se daruje djevojci i isprosi se ju. Djevojka primi jabuku nakon čega se ispali puška što je znak da je zaprošena.[83] Osam dana prije vjenčanja se poziva goste. U četvrtak prije svatova se stavlja peči kruh za gozbu i ispaljuje se puška da bi se znalo da je to kruh za pir. Svatovi se okupljaju u nedjelju

[82] Isto. str.388.
[83] Zapisala sam 2018. godine u Dubravi, a kazao mi je pok.Ivan Uzinić rođen 1929. u Dubravi.

predvečer, čuje se po selu da pucaju puške. Prvi ide barjaktar i kada dođe pred kuću od *đuveglije* zabode barjak u zemlju ili ga priveže za stablo. Prije nego padne mrak dižu se *điver, đuveglija i enga,* pa se ide do djevojke po odjeću. U gornjim Poljicima u nedjelju popodne u momkovoj kući opremaju se *diver, enga* i još jedan momak koji će goniti konja. U torbu stave kolač, kruh, komad pršuta i bukaru vina. Putem *diver* puca iz puške. Dođe se pred djevojčinu kuću, pozdravi i da torba gospodaru.[84] Djevojka slaže odjeću u škrinju, a majka je gleda i broji. Djevojka svu odjeću spremi, a samo ostavi vjenčanu odoru za sutrašnji dan. Škrinje se stave na konje te ih momak nosi sa sobom.[85] U donjim Poljicima kada se ide u nedjelju *po robu* nose se darovi i svim ukućanima: svakom muškarcu cipele, ženama nestve, svakome u kući po kolač i jabuka, a mladoj nevjesti cipele, britva i *pancire*.[86] *Diver* uzme mladenku za ruku te je vodi kućnom domaćinu i kaže: „Evo ti jabuka mrtva (daje mu jabuku u ruku) a uz ovu mrtvu i ovu živu, do´ranit ćeš mi ovu živu jabuku (djevojku) do sutra, kada dođen po nju s mojon družinon."

Kada osvane *pirni ponedjeljak,* svi se spremaju i oblače najljepšu odjeću. Svatko na kapi ima cvijet koji se uzme u crkvi ili kupi u gradu. Na piru treba biti prisutno sedam *svaće,* a ispred njim barjaktar. Na barjaku su trobojnica i svilena marama a na vrhu je zabodena jabuka. Kada se upute po djevojku prvi je *prvinac*, za njim barjaktar, pa stari svat, kum, *đuveglija, diver, enga,* a zadnji je *čauš* ili *buklijaš*. Na stolu se nalaze smokve i rakija ujutro rano, a u vrijeme ručka meso, kruh, vino, sir, pršut. Kada svatovi dođu u dvor mladenke, ona čeka da ju izvedu vani. Kada mlada izađe i kada se svatovi napiju rakije, započne se puškarat. Dok svatovi prolaze po selu svi iznašaju *bukliju, žmule* i bocu vina. U crkvi se nalazi župnik ili drugi svećenik. Mladenci kleknu pred oltar, drže u rukama upaljene svijeće, a do njih sjede kumovi. Kaže se da na vjenčanju mladenci treba podmetnuti odjeću među koljena, suknju ili pregaču da ne bi bilo uroka ili nesretnih zaduženja. Sretno je i neki komad donje odjeće obući naopako na taj dan. Mladenka također u krpici drži krštene soli. Također se smatra da se nije dobro vratiti iz crkve istim putem jer to zaziva zlo. Ako mlada nekim slučajem padne u nesvijest tokom vjenčanja smatra se da je to *rđav signal* – to kazuje da je mlada najprije zgriješila s mužem pa se tek onda udala. Zato mladoženja pričepi koljenom haljinu svoje buduće žene da

[84] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 391-406.
[85] Zapisala sam 2018. godine u Strožancu, a kazala mi je pok. Darinka Škaričić, rođ. Uzinić, rođena 1926. u Dubravi.
[86] Zapisala sam 2018. godine u Dućama, a kazala mi je Mira Vojnović, rođ. Naranča, rođena 1941. u Jesenicama.

ona ne bi pala. Kad završi misa, novi bračni par se „utrkuje“ tko će kome prvi ugasiti svijeću jer se kaže da će prije umrijeti onaj čija se svijeća prije ugasi.[87]

4. Zaključak

Bivša Poljička Republika obiluje brojnim običajima i tradicijama koje doprinose raznolikosti i ljepoti hrvatske baštine općenito. Zbog posebnosti svakog sela i načina života, Poljica su izvor inspiracije. U ovom radu izložen je samo dio kulturnog nasljedstva nekoć slavne Republike. Uz Dubrovačku Republiku, Poljička Republika odraz je slobode, odraz jednog od načela moderne Republike Hrvatske. Potrebno je makar pokušati oživit običaje i oživiti tradicije kako ne bismo izgubili nacionalni identitet i kako ne bi nestalo ono što je Hrvatsku razlikovalo od ostalih zemalja i davalo joj originalnost. Poljica su pravi primjer ugodnog seoskog života prošlosti i dobrih pobožnih ljudi koji uživaju u životu, prirodi i radu. Poljica imaju posebno mjesto u hrvatskoj povijesti. Birali su svog kneza, odlučivali o svim važnim pitanjima na poljičkim zborovima, birali svoju sudbenu vlast i tako uživali u istinskoj demokraciji i punoj samoupravi. Od vremena dolaska Hrvata u 7.st su naseljena isključivo Hrvatima i prvi put se spominju u ispravi kralja Petra Krešimira IV. Prema legendi su ih osnovala braća Elem, Tišimir i Krešimir, sinovi hrvatskog kralja Miroslava.

[87] Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987. str. 391-406.

Rječnik

A

Arambaša – glavar sela

ašašin – ubojica

B

baraban – blagoslovljena šiba

berekin – vragolast momak

brgulje – manje svetkovine

bukara – vrč za piće

buklijaš – onaj koji iznosi piće

Č

čauša – pomoćnik arambaše

Ć

ćići – sumnjivi ljudi koji ne pričaju hrvatski

D

divanica – posebna vrsta kobasice

diver – brat od muža

diživica – vrč za piće

drinova mladica – komad drjenovine star manje od godinu dana

Đ

đuveglija – mladoženja

E

enga – kum

G

garivul – oraščić

gobin (kiće) – buket koji se nosi na blagoslov

J

jizbine – različite vrste hrane

K

kanele – klinčići

kauđija – toljaga

korut – vrijeme žalovanja

kuratija – županija

L

lacapuro – podmukla osoba

lajko – glatko

lazanjur – komad drva s kojim se mijesi soparnik

lupež – lopov

M

maškule – naprave za pucanje

mazija – usijano grožđe

muškara – žena s muškim zanimanjem

N

nestve – vrsta ženske obuće

O

okrajci – krajevi soparnika

ožeg – rub soparnika

P

pancir – lanac

pijandorica – pijanica

pirnić – riža

precesijun – procesija

S

sinija – okrugli komad drveta na kojem se radi soparnik

smrećica – smrdljivica

soparnik – jelo od blitve

V

vidro – lonac

vijorin – nekadašnja valuta

vincin – biljka

višćica – vještica

Ž

žežinati – ne napiti se vode 48 sati

žumuli – čaše

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Zapisi iz 2018. godine napravljeni su na području bivše Poljičke Republike, u mjestima: Dubrava, Duće, Jesenice, Strožanac.

Popis kazivača:

Ivan Uzinić rođen 1929. godine u Dubravi

Darinka Škaričić, djevojački Uzinić, rođena 1926. godine u Dubravi

Ante Uzinić rođen 1965. godine u Dubravi

Mira Vojnović, djevojački Naranča, rođena 1941. godine u Jesenicama

Danica Naranča rođena 1934. godine u Jesenicama

Literatura

1. Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini,* Ethnologica Dalmatica, 26 (1). Split, 2019., 67-96.
2. Babić, Marko, *Šutnja Velike subote*. *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija* 53 (1). Split, 2013. 80-91.
3. Barać, Ivana, *Veliki tjedan u crkveno- pučkoj baštini širokobriješkoga kraja,* Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 10/2, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2014. str. 375.-385.
4. Braica, Silvio, *Božićni običaji*. Ethnologica Dalmatica, 13 (1), Split, 2004., str. 5-26.
5. Braica, Silvio, *Godišnji običaji*, Marjan tisak, Split, 2004
6. Čapo-Žmegač, Jasna, Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno-uskrsni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica. Golden marketing, Zagreb 1997.
7. Marko Dragić, Sveta nevina dječica u hagiografiji i hrvatskoj kulturnoj antropologiji. Ethnologica Dalmatica 28. Split, 2021., 51-73.

8. Dragić, Marko, Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini, Ethnologica Dalmatica 27. Split, 2020. 37.-84.
9. Dragić, Marko, Irudica u hrvatskome folkloru, Croatica et Slavica Iadertina, 13 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2017. 135-155.
10. Dragić, Marko. Tradicijske katoličke molitve u Ogorju i okolici. (Putovima života i vjere između Svilaje i Moseća). Kulturni sabor Zagore et. alt. Split, 2017., str. 655-689.
11. Dragić, Marko. Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa. Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155-183.
12. Dragić, Marko. Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 50 (2), Split, 2015., 303-323.
13. Dragić, Marko. Stolačka katolička usmena lirika. Stolačko kulturno proljeće, XII, Stolac, 2014., str. 125.-178.
14. Dragić, Marko. Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399-435.
15. Dragić, Marko. Priprava hrane za Božić i post na Badnji dan u hrvatskoj katoličkoj baštini. Motrišta br. 75.-76., Mostar, 2014., str. 31.-49.
16. Dragić, Marko, Badnje gobinjanje i kićenje u kulturnoj baštini Hrvata, Bosna franciscana, XXI, 39, Franjevačka teologija, Sarajevo, 2013., str. 63-75.
17. Dragić, Marko, Veliki petak u sakralnoj baštini bosansko-hercegovačkih Hrvata. Muka kao nepresušno nadahnuće Passion as an Inexhaustable Source of Inspiration for Culture, br. VI., Pasionska baština Bosne i Hercegovine 2, Passion Heritage of Bosnia and Herzegovina 2, Zbornik radova VII. i VIII. međunarodnog znanstvenog simpozija Proceedings of Seventh and Eight International Scientific Symposium Vitez, Zagreb, 2012., str. 332.-372.
18. Dragić, Marko. Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., str. 81-104.
19. Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
20. Dragić, Marko. Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 67-91.
21. Dragić, Marko. Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2007., str. 96-117.

22. Ivanišević, Frano. *Poljica, narodni život i običaji,* reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987.
23. Jurilj, Zorica. *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini.* Ethnologica Dalmatica, vol. 25, br.1, 2018. 5-35.
24. Mekinić, Ante, Na dobro van Božić i mlado lito (24. 12. 2017.) dostupno: http://poljica.hr/na-dobro-van-bozic-mlado-lito/
25. Tomašević, fra Luka. *Između zemlje i neba, (Vjera i moral u životu kršćana Sinjske krajine u 18. stoljeću)* Knjižnica «Gospa Sinjska» knjiga br. 6, Sinj 2000.
26. Vojinović Traživuk, Branka, Jedan etnološki pogled na Božić, Ethnologica Dalmatica 26, Split, 2019, 1-23.

Sažetak

Ovaj rad u potpunosti je posvećen bivšoj Poljičkoj Republici. Konkretno njegova tematika su običaji i način života nekadašnjeg stanovništva s posebnim naglaskom na vjersku liriku te rituale koji su se obavljali za vrijeme najvažnijih svetkovina. Rad započinje kratkim povijesnim pregledom i geografskim položajem a kasnije je obrađen cjelokupni proces dočeka najvećih kršćanskih blagdana. Dotakla sam se i običaja karakterističnih za neke manje svetkovine. Kasnije je spomenut i svakodnevni život stanovništva, hrana, recepti i društveni život kako bi se što bolje i vjernije prikazala cjelokupna slika Poljica. Odraz bogate tradicije i povijesti ovih krajeva je itekako vidljiv i u ovom radu u kojem je opisano sedamnaest vjerskih događanja te napravljen pregled četiri aspekta javnog života. Kako bi rad bio što autentičniji, ispitivani su izvorni stanovnici Poljica. Također uvršteno je nekoliko originalnih pjesama koje su se izvodile prilikom određenih svečanosti. Ovaj rad služi kao još jedan malen doprinos očuvanju usmena lirike koja čini bitan dio hrvatske tradicije pa tako i poljičke.

Ključne riječi: Poljica, tradicija, vjerska lirika, svetkovina, društveni život

Religious folk poetry in the ethnological context of the Republic of Poljica

Abstract

This work is entirely dedicated to the former Republic of Poljica. To be specific, its topics are tradition and lifestyle of the former population with a focus on religious poetry ad rituals performed during the most important solemnities. The work begins with a brief historical overview and the geographical position followed with the complete process of preparation for the most important Christian holidays. I also touched upon customs fitted for less important festivities. The everyday life of the inhabitants, food, recipes and social life are also mentioned later on in order to bring a better and more authentic overview. The influence of the rich tradition and history of these areas is also extremely visible in this work in which seventeen religious acts and four everyday aspects have been described. In order to make this work as authentic as possible, I interviewed the original inhabitants of Poljica. A few original songs that were performed during certain events are also included. This work is meant to be another small contribution in the preservation of folk poetry, which is an important part of both Croatian and Poljica tradition.

Key words: Poljica, tradition, religious poetry, festivitie, social life

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Mia Uzinić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce hrvatskog i talijanskog jezika, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 2.9.2021

Potpis

OBRAZAC I.P.

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	Mia Uzinić
NASLOV RADA	Vjerska usmena lirika u etnološkom kontekstu u Poljicima
VRSTA RADA	Završni rad
ZNANSTVENO PODRUČJE	Humanističke znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Filologija
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	Prof.dr.sc. Marko Dragić
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	Dr.sc. Nikola Sunara Doc.dr.sc. Luciana Armanda Šundov
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. Prof.dr.sc. Marko Dragić 2. Dr.sc. Nikola Sunara 3. Doc.dr.sc. Luciana Armanda Šundov

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog (završnog)/diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

(a.) u otvorenom pristupu

b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu

c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 2.9.2021.

mjesto, datum

potpis studenta/ice